

VOYVODİNA MESELESİ ÜZERİNE GÜNCEL BİR İNCELEME (I)

*Emre Saral**

Nicholas J. Miller 1992 tarihli bir makalesinin sonuç paragrafında “Sırbistan’da görüldüğü üzere devlet geleneklerinden milletlere kadar geniş bir başkalık var ve bu başkalık gelecekte Sırbistan’ı etkileyen en büyük sorun olacak gibi görünüyor” yargısına varmıştı.¹ Bugüne baktığımızda Miller’in yanılmadığını, Sırbistan’ın etnik karmaşıklığının demokrasiye geçiş sürecindeki en büyük sorun olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. 20. yy boyunca Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının yıkılmasına neden olan Balkanlardaki etnik karışıklıkların alevi sönmemiştir; ancak uluslararası ilişkilerin yeni ideolojik boyutlarının çok güçlülüğünün bir göstergesi olarak, yıllarca süren komünist baskı rejiminin, ortaya çıkması muhtemel bütün meseleleri bir süreliğine de olsa dondurduğu açıktır. 1990’ların başından itibaren Doğu ve Batı arasındaki yumuşama, bu çatışmaları yeniden su yüzüne çıkarmıştır.²

Bugün uluslararası ilişkilerde azınlık sorunu olan yerler barut fıçısını andırmaktadır; çünkü bu sorunlar sadece sınır meselesi olarak ortaya çıkmamakta, beraberinde toprak taleplerini de getirmektedir. Bu durum örneğin, yüzde 90’ı Arnavut olan özerk Kosova bölgesi için geçerlidir. Kosova halkı müstakil bir cumhuriyet kurmak istemektedir.

Benzer bir durum da bu makalenin konusunu oluşturan Voyvodina bölgesi için geçerlidir. Neredeyse bünyesinde otuza yakın farklı etnik grubu barındıran Yugoslavya’nın kuzeyindeki bu bölge, her ne kadar Bosna-Hersek veya Kosova gibi hararetli sıcak savaşın yaşandığı bir yer olmasa da, gelecekte büyük gerilimlere gebe kalacak gibi görünüyor. Bu makale Voyvodina’da cereyan eden siyasi olayları özellikle demokrasiye

* Emre Saral, uluslararası ilişkiler uzmanı, Türk-Macar Dostluk Derneği üyesi.

¹ Miller, Nicholas J., *A Failed Transition: The Case of Serbia*, s.174.

² Hummer, Valdemar - Peter Hilpold, *Die Jugoslawien-Krise als Etnischer Konflikt*, s.64-72.

geçiş sürecinde yaşanan sancıları bölgede yaşayan etnik grupların bazılarının faaliyetlerine odaklanarak göstermeyi ve “*Gelecekte bölgede ne gibi gelişmeler yaşanabilir?*” sorusuna yanıt vermeyi hedeflemektedir. Bu cevaba ulaşmak için ilk olarak Voyvodina bölgesinin tarihi ve güncel gelişmeleri anlatılacak, daha sonra bölgede yaşayan etnik grupların istekleri ve talepleri nakledilip, dış dünyanın bu meseleye olan tutumu ele alınacaktır. Konuya girmeden önce, uluslararası ilişkilerde ve hukukta azınlık kavramının ne olduğunu ve Balkanlar bölgesine çeşitli milletlerin nasıl yerleştiğini açıklamak izlenecek yola ışık tutacaktır.

Azınlık Kavramı Nedir?

Uluslararası ilişkilerde ve hukukta gerek akademisyenlerin gerekse hukukçuların ve devlet adamlarının üzerinde anlaştığı kesin ve açık bir azınlık tanımı yoktur. Bu yüzden azınlık tanımı yapmak için uluslararası örgütler ve hukukçuların davaların sonucunda vardıkları yargılar ve görüşler değişik azınlık tanımları olarak literatürde yerini almıştır. Bu makede konunun özünden fazlaca sapmayarak ve okuyucuya bir fikir vermek amacıyla sadece Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin ve bunların mahkemelerinin öngördüğü tanımları vermekle yetineceğiz.

Milletler Cemiyeti zamanını ele aldığımızda azınlık kavramının ilk olarak 1919’daki Versay Barış Konferansı’nda ele alındığını görüyoruz. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Prusya Krallığı’nın varis devletleriyle yapılan antlaşmalarda kültürel gruplar için de birtakım belirlemeler olmuştu. Daha sonra Milletler Cemiyeti kararları ve ilgili belgelerde de bu kavramlarla ilgili objektif yaklaşımlara rastlanmaktadır.³ Bu objektif yargılardan en göze batanı “azınlıkların içinde yaşadıkları devletin vatandaşlarıyla aynı yükümlülüklerle sahip olduklarının” belirtilmesidir. Bununla beraber zamanın en anlaşılır tanımını Uluslararası Sürekli Adalet Divanı (PCIJ) yargıci Mello Toscano azınlıkları belirli ve ortak bir coğrafi bölge ve tarihe bağlayarak yapmış ve şöyle demiştir: “Azınlıklar, devletin daimi nüfusunun bir parçasıdır; aynı toprak parçasına aittir; ama nüfusun diğer üyeleriyle karıştırılmaz çünkü din, ırk ve dil açısından ayrıtedilebilirler.”⁴

Ayrıca, Cemiyet Konseyi’nin 1925 yılında yayınladığı bir rapor da azınlık kavramına subjektif açıdan yaklaşmış ve buna sadece irksal bir

³ Preece, Jennifer Jackson, *National Minorities and The European Nation-State System*, Oxford, 1998, s.15.

⁴ Preece, *National Minorities*, s.15.

grup olarak bakılmaması gerektiğini, bu grupları sosyolojik, psikolojik ve tarihsel boyutlarda da incelemek gerektiğini irdelemiştir.

Bu tanımları incelerken göz önünde bulundurulması gereken şey, şüphesiz, tanımların çeşitli davalar sonucu ortaya çıkan yargılar olduğudur; yani, tanımlar yeryüzündeki bütün azınlıkları kapsamamaktaydı. Bu sebepten, Milletler Cemiyeti zamanında pek sağlıklı bir azınlık tanımı ne yazık ki yapılamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Milletler Cemiyeti'nin dağılmasıyla doğan boşluğu kapatan Birleşmiş Milletler Teşkilatı ise azınlık kavramını insan hakları perspektifinden inceledi ve kavrama küresel bir anlam katmaya çalıştı. Genel Sekreterliğin 1950 yılında yayınladığı bir bildiri ile en basit anlamıyla objektif bir biçimde azınlıklar devletin nüfusunun sayıca az olan topluluğu olarak nitelendirildi ve bu tanım doğrultusunda toplumun sayıca az olan başka grupları olan aile, sosyal sınıflar, kültürel gruplar, lehçe ve ağızlar gibi kavramlarla karıştırılmaması gerektiğinin de altı çizildi. Zamanla tanımlara sosyolojik öğelerin de katılmasıyla hem objektif hem de subjektif ve daha sağlıklı tanımlar yapılabilirdi. Mesela, bu tanımlardan birinde azınlıklar, "*nüfusun diğer kısmına nazaran alt kesiminde ve egemen olmayan bölümünde kalan, üyeleri etnik, kültürel ve dil bakımından çeşitli farklılıklara sahip olan ve sahip olduğu bu değerleri korumaya çalışan grup*" olarak tanımlanmıştır.⁵ Bu tanım devlet içindeki farklı milletlerden insanlar ile mültecileri, yabancıları ve göçmen işçileri birbirinden ayırmıştır. Bunun yanı sıra bazı devletlerde ise azınlıkların devletin kendilerine uyguladıkları asimilasyon politikasına karşı korunma arzuları da bulunabilir. Bu doğrultuda azınlıklar kendi dillerinde eğitim, dil kullanımı, inanç özgürlüğü gibi birtakım taleplerde bulunabilirler.⁶

Balkanlardaki Azınlık Olgusunun Tarihsel Gelişimi

Coğrafi olarak Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan ve Karadeniz, Ege, Adriyatik ve İyon denizleriyle çevrili yarımada Balkan Yarımadası olarak adlandırılır. Siyasi tarihe bakıldığında, kimileri için büyük önem arz eden Balkanlara, kimi siyasetçiler de sırtlarını dönmüşler ve ilgilenmemişlerdir. 20. yy itibariyle, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1991 yılına kadar Balkan devletleri olarak bilinen devletler sırasıyla Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya'ydı. Ancak 1991'de Yugoslavya Federasyonu'nun tarihe karışmasıyla yeni devletler ortaya çıktı: Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Bosna-

⁵ Preece, *National Minorities*, s.16.

⁶ Preece, *National Minorities*, s.18-20.

Hersek, Makedonya ve Slovenya. 2003 yılından itibaren Yugoslavya Cumhuriyeti'ni oluşturan Sırbistan ve Karadağ devletleri isim değiştirerek Sırbistan-Karadağ adını kullanmaya başlamıştır. Şu da bir gerçek ki bu liste hiçbir zaman sonlanacağına benzemiyor; çünkü bölge her an yeni oluşumlara gebe dir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaklaşık kırk beş sene boyunca Yugoslavya, NATO ve Varşova Paktı'nın iki kutba ayırdığı dünyada hiçbir kutba bağlanmadan ayakta kalmayı başarmıştır. Bölgesel istikrarın Avrupa'nın bütününe yayılabilmesi için ilk adım olduğu göz önüne alınırsa, bu büyük bir başarıdır. Ancak bölgede istikrarın sağlanması için uygulanan birtakım politikaların acısı Yugoslavya'da komünist sistemin çöküşü ve demokratikleşme sürecinde su yüzüne çıkmıştır. Bunun sebebi istikrarı bozabilecek mevcut tehditler ve bunların nasıl safdışı bırakılabileceği hususunda öne sürülen farklı yaklaşımlardır.⁷ Burada bölgenin antik çağlarındaki ilk yerleşimleri ve İlkçağ tarihinden ziyade bölgedeki Osmanlı egemenliği zamanından başlayarak konuyu anlatmak faydalı olacaktır. 14. yy'da Osmanlılar Asya'dan başlayarak Makedonya'dan Meriç Nehri'ne kadar geniş bir alanı fethettiler. 1371 yılında Meriç Nehri yakınında yapılan savaşı kazanan Osmanlılar Bulgaristan, Makedonya ve Güney Sırbistan'da denetimi ellerine geçirdiler. 1389'da Sırlar, Boşnaklar ve Arnavutlardan oluşan ordu Kosova'da bozguna uğratıldı ve bu da Sırbistan'ı 19. yy'ın son çeyreğine dek sürecek Türk egemenliğinin altına soktu ve Osmanlı Devleti'ne de tüm Avrupa'yı fethedebilmenin kapılarını açtı.⁸

Osmanlı akınlarını durdurabilmek için Hıristiyan dünyası her tür çabayı gösterdi; ancak 1463'de Bosna'nın, 1482'de de Hersek'in alınmasına engel olamadı. Belgrad'ın alınması ve 1526'daki Mohaç Zaferi'yle Macaristan'ın büyük bölümü ile Erdel de Osmanlı egemenliğine girdi. Böylece, Balkanlarda yaklaşık üç yüzyıl boyunca Türk egemenliğinde sürecek bir statüko başladı.

Daha sonra 1683'te Viyana bozgunuyla başlayan toprak kayıpları serisinde Macar toprakları üzerinde başlayan Habsburg egemenliği Balkanlara yeni bir boyut getirdi. O güne kadar fazla imtiyaz istemeyen azınlıklar 19. yy'ın başında Fransız ve Amerikan devrimlerinin de etkisiyle milli duyguların şaha kalkmasıyla ulusal dil, din, eğitim haklarını kendilerine hükmeden devletlerden talep etmeye başladı.⁹ O günlerde başlayan bu

⁷ Ivanov, Andrey, *The Balkans Divided: Nationalism, Minorities & Security*, Wissenschaften, 1996, s.18.

⁸ Ivanov, *The Balkans Divided*, s.26.

⁹ Ivanov, *The Balkans Divided*, s.29.

sorun günümüzde temel çatışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Avusturya-Macaristan devletinde temel devlet yasasının (1867) 19. maddesi şunu öngörmekteydi:

“19-1: Devlet sınırları içindeki tüm etnik gruplar, eşittir, imtiyazlı hiç bir grup yoktur; kimliklerine ve dillerine müdahale edilemez.

19-2: Yerel dillerin eğitimde kullanılması, kamu hayatında yer verilmesi ve idari işlerde kullanılmasında bir sakınca yoktur; devletçe tanınmıştır.

19-3: İki veya daha fazla etnik grubun yaşadığı bölgelerde eğitim sistemi bu iki grubun isteklerine göre eşit biçimde ayarlanmalı ve ikinci bir dil öğrenme baskısı yapılmaksızın kendi dillerinde eğitim yapabilmeleri sağlanmalıdır.”¹⁰

Bu durumun 1918’de kurulan Yugoslavya’da olmadığı görülmektedir. Burası karmaşık bir çok uluslu bir devlettir, ama devleti ayakta tutan ortak bir tarih kavramı yoktur. Burada Katolikler Ortodokslarla buluşmaktadır. Aslında ulusların kendi mukadderatlarını kendilerinin belirlemeleri adına iç çatışma potansiyeli çok büyük bir devlet kurulmuş ve bu da felaketlerin diz boyu olduğu ve sadece güç politikasıyla açıklanabilecek bir yapıyı beraberinde getirmiştir. Dini ayrılık bir tarafa, kültür ve alfabe farklılığı bile bölgeyi karıştırmaya yetmiştir. 1945’te yeniden inşa edilen Güney Slav Devleti bu sorunu federalize olarak çözüme yoluna gitmiştir. Tito’nun politika anlayışına göre, ulusal haklar topraklarla bağlantılı olmalıdır ve ulus bir ekonomik kategori olarak görülmelidir. Buna göre Yugoslavya sistemi kurulmuştur. Böyle bir ilkeye, Kosova’daki Arnavutlar, Voyvodina’daki Macarlar ve kovulan Almanlar tepki göstermiştir.¹¹

Neticede, Batı Avrupa’da Kuzey İrlanda ve Bask bölgeleri bir yana bırakılırsa, mevcut sınırları tamamıyla tanınmış ülkeler içindeki azınlıkların korunması problemi bir sorun olarak karşımıza çıkar. Milliyetçilik duygusuyla kurulan devletler artık gündemini yitirmiş olmasına rağmen Doğu Avrupa’da da azınlıkların korunması sorunu devam etmektedir. Ancak, unutulmamalıdır ki, tarihin çeşitli evrelerinde Balkanlarda yaşayan tüm milletler en az bir kez bağımsız devletlerini kurmuşlardır. Aslında, başka devletlerin hükümranlığı farklı insanların dine, dile ve kültüre dayalı çeşitli kimliklerini koruyabilmeleri için güçlü bir etki olmuştur.¹²

¹⁰ Konrad, Helmut, “Historical Perspectives on Ethnic Conflict in Central Europe” *The History Teacher*, XXV/4 (August 1992), s.445.

¹¹ Konrad, “Historical Perspectives”, s.448.

¹² Konrad, “Historical Perspectives”, s.445.

BÖLÜM 1: VOYVODİNA BÖLGESİ'NİN TARİHİ

Bir bölgede neler olup bittiğini anlamak için o bölgenin tarihini incelemek yeterli olacaktır. Bu itibarla, Voyvodina'daki etnik çeşitliliğin ve bunun sonucundaki azınlık meselelerinin kökeninin tarihte yattığını söylemek abartı olmaz. Bölgenin kısa bir tarihini verdikten sonra 1945 sonrası Yugoslavya'da cereyan eden olaylar bu bölümü oluşturan konulardır.

Voyvodina, bugün Sırbistan-Karadağ Cumhuriyeti'ne bağlı bir bölgedir. Sırbistan'ın kuzeyinde yer alır ve ülkenin Macaristan sınırını oluşturur. Merkezi Novi Sad şehridir. 1991 nüfus sayımına göre Voyvodina'nın nüfusu iki milyonun üstündedir. Nüfusun yüzde 57,2'sini Sırlar, 16,9'unu ise Macarlar oluşturur. Ardından Hırvatlar, Slovaklar, Karadağlılar ve Romenler gelir. Kalan yüzde 14'ten fazla grubu ise diğer azınlıklardan oluşmaktadır (Çingeneler, Ruthenler, Almanlar, vb.).¹³ Sosyalist sistemin dağılmasının ardından başlayan iç savaşlarda da bölge 300,000 mülteciyi topraklarına kabul etmiştir. Burası geniş ve bereketli bir tarım havzasıdır, bir tahıl ambarı olarak nitelendirilebilir.¹⁴ Zaten 1922-1945 yılları arasında Yugoslavya'da yapılan toprak reformunda payına düşeni fazlasıyla almıştır. Başlıca gelir kaynakları tarıma dayalı sanayi, petrokimya kompleksi ve trafik ağıdır. Sırbistan'ın en büyük petrol üreticisidir; petrol yan sanayii oldukça ilerlemiştir ve petrokimyanın kalbi Novi Sad şehri ülkenin Belgrad'dan sonraki en büyük ikinci şehirdir.¹⁵

Bölgenin tarihine gelince, uzun zamandır bölgenin asıl yerlilerinin Macarlar mı yoksa Sırlar mı olduğu sorusu akademik çevrelerce tartışılmaktadır. Bölge, 1918'den sonra Sırların, Hırvatların, Slovenlerin ve dolayısıyla Yugoslavların olmuştur, ama bu zamandan önce Habsburgların Avusturya İmparatorluğu'na aittir. Aslında bölge sakinleri kendilerini Sırlardan ziyade, Macarlara, Hıvatlara, Slovenlere ve diğer Orta Avrupalılara daha yakın hissetmektedirler.

Macar kaynaklarına ve tarihçilerine göre, bugünkü Voyvodina topraklarına 9. yüzyılda Bulgarlar yerleşmişlerdi ama sonraları bunlar Macar nüfusuyla kaynaşıp Macarlaştılar. 1426'dan itibaren pek çok Sırp Türklerle savaşmak için Macar sınırına geçmişti. 1686'dan sonra Türkler Orta Avrupa'dan geri püskürtülünce Kosova'daki Sırlar da isyan çıkardılar; başarısız olunca Kosovalı Sırp patrik Arsenije Macarlardan sığınma hakkı istedi ve Macarlar'ın onları kabul etmesiyle "*Büyük Çıkış / Velika*

¹³ Poulton, Hugh, *Balkans: States and Minorities in Conflict*, s.93.

¹⁴ Sırlar tahılın çok olmasından ötürü Voyvodina Bölgesini "ekmek sepeti" olarak teşbih ederler.

¹⁵ <http://www.bbc.co.uk>, 11 Haziran 1999 tarihli haber.

Seoba Srba" (1690) gerçekleşti. Bu zamanlarda Voyvodina topraklarına gelen Sırlar daimi yerleşikler olarak değil, geçici misafirler olarak nitelendirildiler. Amaç güçleri tekrar birleştirip Türkleri Sırp topraklarından temizlemektir. Bu gerçekleşmemiş; Sırbistan yaklaşık iki yüz sene daha Türk toprağı olarak kalmıştır.

18. yy Osmanlı-Avusturya Savaşları ve 1718 tarihli *Pasarofça Antlaşması*'nin ardından da bölgeye gelişler oldu. Bir bakıma, Voyvodina'daki etnik çeşitliliğin Osmanlılardan sonra bölgede hüküm süren Habsburg hanedanının buraya uyguladığı politikanın doğrudan sonucu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Gene Macar tarihçilerin belirttiğine göre, bugün Voyvodina'yı oluşturan yerler, imparatorluğun güney sınırlarını oluşturuyordu ve Osmanlılar tarafından yağma ediliyordu. Bu yüzden İmparatoriçe Maria Theresa ve İmparator 2. Joseph, 1740-1790 yılları arasında bölgedeki Türk tehlikesinin bir daha canlanmaması için burayı yeniden nüfuslandırmak amacıyla yerleşim için teşvike başladılar. İmparatorluğun yoğun nüfuslu yerlerinde ikamet eden Almanlar buraya ilk yerleşen millettir; bunları dalga dalga gelen Macar, Çek, Slovak, Ruthen ve Ukraynalılar takip etmiştir. Sırların bölgeye gelmesi ise yukarıda da belirtildiği gibi *Büyük Çıkış* ile ilişkilidir.

Osmanlı Devleti'nin 1828 yılında Sırbistan'a özerklik tanımmasının ardından, Habsburg topraklarında yaşayan Voyvodinalı Sırlar da kendi bölgelerinde özerklik istediler; 1848 yılındaki Macar Bağımsızlık Savaşı sırasında bağımsız bir Voyvodina için Macarlara karşı isyan ettiler. Halbuki onlara 1848 Macar Anayasası ile din ve inanç özgürlüğü, eğitim özgürlüğü ve anadilini konuşabilme gibi çeşitli imtiyazlar tanınmıştı. Kanımca, bu gibi imtiyazların günümüzde bile çok zor verildiği bir dünyada Sırların böyle bir girişimde bulunması düşündürücüdür. İsyanın bastırılmasıyla Voyvodina bir süre doğrudan Viyana'ya bağlandı, fakat 1860 yılında tekrar Macaristan ile birleştirildi.

Birinci Dünya Savaşı zamanında Rusya tarafından desteklenen Pan-Slavist akımın etkisiyle Sırlar, üzerinde Sırp yaşayan tüm Avusturya-Macaristan topraklarını ele geçirip bir Sırp İmparatorluğu kuracaklarını ilan ettiler. İngiliz ve Fransızlara gönderilen bir muhtıra ile bir kısım Macar ve Hırvat topraklarını da içine alan Voyvodina'yı Yugoslav milli toprakları olarak nitelendirdiler ve tezlerini "*bu topraklarda bizim milletimiz başka gruplarla kaynaşmadan homojen biçimde yaşamaktadırlar*" iddiasına dayandırdılar.

Savaşın sonunda imzalanan *Trianon Antlaşması* her ne kadar kağıt üzerinde Wilson prensiplerine dayansa da "*her ulusun kendi kaderini be-*

lirleme hakkı” prensibi göz önüne alınmaksızın Macarların yaşadığı toprak parçası Voyvodina’yı Sırlara verdi.¹⁶

İki savaş arasındaki dönemde Sırlar azınlıklara, özellikle Macarlara karşı kendilerine davranıldığı gibi karşılık vermemiştir. Azınlıklara din eğitimi vermemiş; okullarda zorla Sırp diliyle eğitim yaptırmış; tarım ve toprak reformu esnasında Alman ve Macar çiftçilerle ilgilenmemiş; Sırlarca zorlaştırılan şartlara dayanamayıp giden ve dışlanan Macar ailelerinin yerine Sırlar bölgeye yerleştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı esnasında, 1941’de Almanlar Yugoslavya’yı işgal edince Macarlar da bu bölgeyi ele geçirmişlerdir; ne var ki, savaşın sonunda Sırlar Voyvodina’ya tekrar hakim olmuşlardır. Alman işgali sırasında, komünist liderlik altındaki güçlü bir Sırp partizan hareketi bu toprakları sarmış; bunun üzerine Macar askeri güçleri bir anti-partizan eylem düzenleme kararı almışlar; eylem esnasında masum insanlar ve partizan sanılan kişiler tutuklanıp idam edilmişlerdir. Macar Kral Naibi Miklos Horthy, komünizm karşıtı eylem düzenleyen ordu hakkında soruşturma açtırmıştı.

Daha sonra Tito önderliğindeki Sırp partizan ordusu bölgeye girmiş ve günümüze değin Voyvodina’da süren Yugoslav egemenliğini başlatmıştır. Macar tarihçilere göre, Tito’nun kontrolü ele geçirmesi oldukça kanlı olmuştur; iddia edilmektedir ki Macarların yönetimi sırasında düzeni bozan bir kaç Sırb’in kanunlar çerçevesindeki idamlarına karşılık, Tito hiçbir yerden emir almaksızın masum Macarları katletmiştir.¹⁷

Tito’nun önderliğindeki cumhuriyet 1963 yılında *Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti* adını aldı ve 1974 yılında hazırlanan anayasa ile Voyvodina’da şimdi özlemlerle anılan ve ısrarla talep edilen yıllar başladı. Devlet altı cumhuriyetten (*Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya ve Bosna-Hersek*) ve iki özerk vilayetten (*Voyvodina, Kosova*) oluşuyordu. 1974 Anayasası ile Sırbistan kontrolünde özerk bir yapıya kavuşan Voyvodina içinde yalnızca unvandan ibaret beş millet kabul edildi: Sırlar, Macarlar, Slovaklar, Romenler ve Ruthenler. 1975 yılında Yugoslavya çapında eğitim sisteminde değişiklikler yapıldı; 1976’dan itibaren Voyvodina’daki azınlıklar için özel bir eğitim kanunu düzenlendi. Ne var ki, 1989 yılında Slobodan Miloşević iktidarı anayasayı değiştirdi ve Voyvodina ile Kosova’nın özerklik statüsünü alıp idareyi Belgrad’a bağlayarak gelecek bölümde ayrıntılarına girilecek olaylara sebebiyet verdi.

¹⁶ Cseres, Tibor, *Titoist Atrocities in Vojvodina*, 1993, s.13.

¹⁷ Cseres, *Titoist Atrocities*, s.17.

Miloşeviç Dönemi ve Voyvodina

Slobodan Miloşeviç'in 1980'li yılların ikinci yarısında iktidara gelmesiyle Yugoslavya yeni bir akımdan etkilenmiştir: *aşırı Sırp milliyetçiliği*. Özellikle, Kosova ve Voyvodina'da Miloşeviç'in yükselişiyle çok önemli değişiklikler olmuştur. Miloşeviç'e göre 1974 değişiklikleri Sırbistan için olumsuz sonuçları beraberinde getiriyordu ve bu durum Sırbistan Cumhuriyeti içinde fiili cumhuriyetlere sebebiyet veriyordu. Ayrıca, Voyvodina'nın üstün petrokimya kompleksinden ve tarımsal potansiyelinden Sırbistan Cumhuriyeti istediği kadar istifade edemiyordu. Bu sebeplerden, yeni iktidar bu bölgenin özerkliğini istememiş ve gerekli anayasa değişikliklerini yaparak bölgenin "*özerk vilayet*" statüsünü düşürüp, yönetimi doğrudan Belgrad'a bağlamıştır.

Aslında tüm olayların başlangıcı Ocak 1986 tarihli "*Belgrad Fikir Adamları Dilekçesi*"dir. O tarihlerde yükselen Sırp milliyetçiliğine karşı marjinal bir muhalefet ortaya çıkmıştı ve bu muhalefeti çürütmek üzere aralarında kıdemli subaylar, akademisyenler, bilim adamları ve rahiplerin bulunduğu bir aydınlar grubu "*Sırp hükümetini vatan hainlerine göz yummak*" ve "*Kosova'daki Sırp azınlığa yapıldığı iddia edilen soykırımı karşı seyirci kalmak*" ile suçladığı bir muhtırayı hem Sırp, hem de Yugoslav meclislerine yolladılar. Bu "soykırım" dilekçesi, sadece Kosova'daki Sırp azınlığı koruma amaçlı değil; aynı zamanda Kosova ve Voyvodina'nın Sırbistan ile ilişkilerinde değişiklikler yapılmasına dair bir çağrı niteliği taşıması bakımından çok önemli ve sembolik bir belgedir. Bu belgenin yanısıra Miloşeviç, Yugoslav topraklarının her yanına kendi adamlarını gönderip propagandasını yaptırmıştır; göstericilere karşı gelenlerse devletçe cezalandırılmıştır.¹⁸

Nihayet, Miloşeviç'in bu çalışmaları ve hızlı siyasi değişimler eski anayasasal sistemin işlerliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Mart 1989'da Sırp meclisi vilayetlerin özerkliğini kaldıran yasa teklifini geçirmiştir. Böylece, Sırp hegemonyasının işaretlerini algılayan Slovenya ve Hırvatistan ekonomik ve siyasi krizi fırsat bilip ayrımcı eğilimlere yönelmişlerdir. 27 Eylül 1989 tarihinde Sloven meclisi, 1989 Anayasa değişikliklerini kabul etmeyerek Yugoslavya Federasyonu'ndan ayrılacağını işaretlerini vermiş; bu da 1974 Anayasası'nın sonu ve Yugoslavya'da yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

¹⁸ Bu propagandalardan birinde göstericiler, Novi Sad meclis binasına yoğurt fırlatarak tepkilerini dile getirdiler. Bu olay daha sonra Miloşeviç'in Voyvodina'nın özerkliğini kaldırıp yönetimi merkeze bağlanmasıyla "*Yoğurt Devrimi*" olarak adlandırıldı (1988). Bkz. Pozun, Brian, "A New Sky Over Serbia" *Central European Review*, II/41, 27 Kasım 2000 (<http://www.ce-review.org>).

Voyvodina Cephesi

Meseleye Voyvodina cephesinden bakacak olursak, özerkliğin alınmasından itibaren derhal eski statüye dönebilme çalışmaları başlatılmıştır. Voyvodina bölgesinin kaybettiği imtiyazlar, ilk olarak önceki bölümde aktarıldığı gibi 1988 yılında eğitim kanunundaki değişiklik ve devamında azınlıkların iletişim ve haber alma özgürlüğünün kısıtlanmasıyla başladı.¹⁹ 1989'daki anayasa değişikliğiyle dönüşümlü parti ve devlet başkanlığı hakkı ile vilayet meclisi haklarını ellerinden alarak merkeze bağladı. 1990 yılında ise resmi dil Sırpça oldu; etnik azınlıkların bölgedeki okullarının sayısı azaltıldı ve başta Macarlar olmak üzere, azınlıklara mensup memurlar devlet kademeleri ve bürokrasisindeki yerlerinden tasfiye edildiler. Eğitim sistemindeki değişikliğe bir ilave de 1992'de Voyvodina ve Kosova eğitim akademilerinin lağvedilip, yerine Sırbistan Akademisi'nin buralarda şubelerinin açılmasıdır.²⁰ Esasen, Voyvodina'da Sırp olmayan hiçbir etnik azınlık herhangi bir ayrılık lafını dahi telaffuz etmiyordu. Bilakis, Kosova ve Sancak'ın aksine devlet kademelerinde en kalabalık etnik azınlık olan Macarlar bile görev yapıyorlardı; ancak üst bölümde açıklanan Sırp milliyetçiliğinin ekonomik ve siyasi kayguları nedeniyle bu tür hak mahrumiyetleri söz konusu olmuştur.

Tüm bu gelişmelerin ardından Voyvodinalılar tarafından Miloşević döneminde iki politika uygulandı: Her ne kadar Miloşević yönetimi kayıtsız kalsa da, azınlık haklarının korunması ve ikincisi de bir nebze olsun özerklik sahibi olma çalışmaları.²¹ Bu politikaların işlemesi için uygulanan taktikler, Sırp-Hırvat Savaşı'na taraf olarak katılmayı reddetme, özerklik için referandum çağrıları ve yasal olarak hakların mecliste aranmasıdır. İlk olarak, tüm azınlık mensupları, ailelerinden hiçbir erkeğin cepheye gitmesine yanaşmamış, onları devlet yetkilileri ve polisten saklamış, bu konuda birbirlerine destek olmuşlardır.²² Referandum çağrıları Macarlardan gelmiştir; ama bu tür özerklik ve referandum çağrılarının Sırp hükümeti üzerine hiç bir etkisi olmamıştır. Aksine, merkezîyetçilik devam etmiş ve Voyvodina Meclisi'nin o tarihteki başkanı Svetislav

¹⁹ Anayasa değişikliğinden önce Sırp hükümeti yerel bir Macar gazetesinin editörünü görevden alıp, yerine Belgrad'dan birini atadı. Macarlar bu duruma itiraz ettiler ve çeşitli adli evrelerin ardından göreve Sırp hükümetinin atadığı şahıs geldi. Günümüzde de Novi Sad radyosunun editörünün değiştirilmek istenmesi Sırpların bu zihniyetten vazgeçemediklerinin açık bir göstergesidir. Bu olay haber alma özgürlüğünün kısıtlanmasının ilk işaretidir (Poulton, *Minorities in Conflict*, s.94)

²⁰ Poulton, *Minorities in Conflict*, s.216.

²¹ Pozun, Brian, "A New Sky Over Serbia"

²² Aynı durum 1999'daki Kosova Savaşı'nda da yaşanacaktır.

Krstić, herhangi bir tavizin mümkün olmadığını ve Voyvodina için özel bir statü verilmesinin söz konusu bile olmayacağını söylemiştir.²³ Son olarak başvurulan yol ise, meclis ve devlet başkanlığı seçimleriydi. 1992 yılındaki seçimlerde Voyvodina'yı temsil eden partiler 10 yıllık süreçte hep Yugoslav parlamentosunda oldular. 1992 seçimlerinde Voyvodina Macarları'nı temsil eden *Voyvodina Macarları Demokratik Topluluğu* (DCVH) mecliste dokuz sandalyeyle temsil edildi.²⁴ 1993 yılı seçimlerindeyse DCVH beş koltuk kazanmıştır.²⁵ Ayrıca 1991 yılında savaşın çıkmasıyla, Sırp politikasına hakim olan etno-milliyetçi anlayışa alternatif üreten birtakım örgütler kuruldu; bunlardan biri de sonradan Voyvodina'nın etkin sesi haline gelecek *Voyvodina Sosyal Demokrat Partisi* (LSV) idi. Bu partinin icraatları günümüz Voyvodinası'nın politikasını oluşturmaktadır ve Voyvodina'da belediye başkanlıklarına ve Voyvodina meclisinde iktidara sahip ve Sırp hükümetine şiddetli derecede muhalefet eden bölgesel bir partidir. Voyvodina'da son yıllarda cereyan eden siyasi olayların analizini bu partinin faaliyetleriyle ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır.

²³ Poulton, *Minorities in Conflict*, s.216.

²⁴ Miller, *A Failed Transition*, s.169.

²⁵ Miller, *A Failed Transition*, s.170.